

AMIR MUZUR,
NEZAVRŠENA POVIJEST MEDICINE U RIJECI.
PRIČA O GRADU, LJUDIMA I PROFESIJI,

Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hrvatsko znanstveno društvo za povijest zdravstvene kulture, Naklada Kvarner, Rijeka, 2013., 309. str.

Biografija autora navedene knjige, Amira Muzura, sve je samo ne skromna. Spomenimo samo ovlaš i ukratko neke biografske crtice – o autoru je potrebno reći da je redoviti profesor i pročelnik Katedre za društvene i humanističke znanosti u medicini Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Znanstvenik je velike reputacije, član uredništava brojnih znanstvenih časopisa i član niza društava i povjerenstava. Do sada je objavio više od dvadeset knjiga i četiristotinjak članaka. Aktivno se bavi i politikom te je od 2005. do 2009. godine bio gradonačelnik grada Opatije, a 2011. godine imenovan je počasnim konzulom Republike Poljske.

U *Predgovoru* ove svoje knjige Amir Muzur navodi osobne motive i razloge zašto se uopće prihvatio pisanja takva djela. Ponajprije zato što smatra da bi opća povijest Rijeke bez povijesti medicine toga grada bila nepotpuna, podosta osiromašena, pa čak i osakaćena. Razlog tomu jest što je medicina kroz povijest bila uvijek aktivnim i sastavnim dijelom političke, gospodarske i kulturne scene, a to je i danas. Autor obrazlaže i zašto zapravo smatra strašću pisanje o dijelu povijesti grada u kojem profesionalno djeluje.

U poglavlju *Pretpovijest liječničkog zanata na riječkom području* autor opisuje skromne pretpostavke i još skromnije dosadašnje nalaze o počecima liječništva na području grada Rijeke započevši od doba ilirskih plemena. Do sada na području grada nisu pronađeni arheološki ostaci koji se mogu povezati s liječništvom. Ističe se jedino bitnije nalazište vezano za pitanje zdravlja, a to su ostaci termi iz rimskoga perioda pronađeni ispod današnje trgovine *Croatia Records*. Ovdje moramo samo dodati: autor piše o Rijeci, gradu koji je zaživio uz desnu stranu utoka grobničkoga potoka Rječine u Jadransko more, a danas je grad s obje strane toga ušća.

U poglavlju *Kraj srednjeg vijeka: druga prilika za Rijeku (sv. Vida)* autor se poziva na notarske zapise Antuna de Reno de Mutina kao glavne izvore za 15. stoljeće. Spominju se ranarnici u kontekstu kirurga-barbira te njihovi ugovori s Gradskim

vijećem o pravu liječenja građana tadašnje Rijeke. Autor pretpostavlja da se posao ranarnika vjerojatno svodio na sanaciju čestih povreda oružjem. Analizirajući tekstove De Mutina, u knjizi se još donose izvaci i podaci o ostalim aktivnostima riječkih barbira, nevezanim uz zadanu medicinsku problematiku. Donose se i odredbe gradskoga Statuta iz 1530. godine vezane uz zdravlje i higijenu te pretpostavke raznih autora i raznih izvora o tome kada je Rijeka mogla dobiti prvi hospital (autor ga jasno razlikuje od pojma hospicij). Godine 1529. općinskim fizikom u Rijeci postaje određen Antonio Senato iz Ancone. Pretpostavlja se da je to ustvari prvi fakultetski obrazovani liječnik u Rijeci. Za razliku od kirurga-barbira, koji su nosili predznak zanatlija, *fizici* tj. *medici* smatrali su se obrazovanim u teoriji. Zapravo, postajali su nalik stručnim osobama koje danas nazivamo liječnicima. Kirurzi se tek u 18. st. počinju službeno školovati. Začetkom struke medicinskih sestara u Rijeci smatra se dolazak *Kćeri kršćanske ljubavi* (sestara milosrdnica) 1858. godine. Epidemije su pak bile stalne opasnosti u lučkom i trgovačkom gradu kao što je Rijeka. Trsatska zavjetna kapela na brdu s istočne strane Rječine stoljećima je skupljala molbe i zahvalnosti za ozdravljenje svecima zaštitnicima od tih teških bolesti. Od riječkih studenata medicine na Sveučilištu u Padovi spominju se Francesco de Coppini i Francesco Fiorini de Blühberg, koji vjerojatno nikada nisu radili u samoj Rijeci. O pučkoj medicini, o primjerima medicinskog praznovjerja, autor navodi pisanje Francesca Dall'Asta, fizika Riječke županije, i seriju članaka na temu riječkoga folklora Riccarda Gigantea.

U poglavlju *Novo doba Rijeke i riječke medicine* spominje se 18. st. kao vrijeme zamaha zdravstva u Rijeci vezano uz njezin ekonomski i gospodarski polet. U doba vladavine Marije Terezije i Josipa II. protuepidemijska je zaštita na području Hrvatske regulirana Van Swietenovim *Normativom* iz 1770. godine, a stručna sprema liječnika pravilnikom *Regni protomedicus*. Autor nabraja ukratko i sva mnogobrojna događanja i postignuća vezana za tadašnju suvremenu europsku medicinu. U Rijeci su procvatom trgovine uvećane mogućnosti zaraze. Rijeka 1726. godine dobiva lazaret sv. Karla, koji je ukinut 1812. godine. Drugi je ustanovljen 1833. godine u susjednom zaljevu Martinšćice – navodno je bio najmoderniji na području Habsburške Monarhije. U octu se dezinficirao novac, a pristigla pisma držana su kliještima nad sumpornim dimom. Autor opisuje i nabraja tadašnje higijenske propise Rijeke, te obveze i zabrane građanima, odnosno mjesta i načine pokapanja pokojnika. Rijeka dobiva novu lokaciju za Gradsku bolnicu Sv. Duha (preko puta današnjega Pomorskog fakulteta), a sagrađena je vjerojatno i duševna bolnica kao jedna od prvih na južnoslavenskom prostoru. Bolnici sav svoj imetak ostavlja liječnik Giovanni Battista Cambieri, što joj omogućuje proširenje. Godine

1808. otvorena je nova moderna bolnica s 240 kreveta i pet odjela. Autor uvodi paralelu i napominje važnost Adamićeva doba u riječkome gospodarstvu s Cambierievim razdobljem u riječkoj medicini. Ustanova se između dva svjetska rata seli na područje bivše Vojne pomorske akademije, gdje djeluje i danas. Autor spominje mnoge osobe koje su obilježile zdravstvo tog vremena, a kao prvoga riječkog „sanitetskog pročelnika“ ističe Severija Graziana. Opstetričar i ginekolog iz Apulije autor je prvoga tiskanog znanstvenog medicinskog rada na našem području (*De usu mercurii*) te je istaknuti borac protiv kuge i malarije. Zaslužan je i za školovanje prvih riječkih primalja. Vjerojatno prva javna primaljska škola u Hrvatskoj osnovana je 1786. godine upravo u Rijeci. Zanimljiv je zaključak autora na kraju poglavlja u kojem kaže da je „... Rijeka od prije dvjesto godina imala neusporedivo veću medicinsko-praktičnu i znanstvenu atraktivnost od današnje“.

U naslovu idućeg poglavlja *Devetnaesto stoljeće: vrhunac je dosegnut* sažet je njegov sadržaj. Riječka medicina dodatno se institucionalizira i standardizira. Spominje se prva Riječanka, a možda i Hrvatica, Josephina Porto, koja upisuje medicinu 1853. godine u Padovi. U Rijeci izlazi i časopis koji je u Beču pokrenuo Đuro Augustinović, *Rvacki prvenci o naravi i zdravlju*, prema autoru zapravo najstariji hrvatski zdravstveni časopis. U Rijeci je osnovana 1882. godine i neka vrst službe hitne pomoći, godinu dana prije one u Beču i 27 godina prije zagrebačke. Zatim autor navodi i utemeljenje *Društva Crvenog križa* u Rijeci 1881. godine. Tadašnja Rijeka na tragu je suvremenih zdravstvenih trendova te je u njoj, samo mjesec dana nakon njihova izuma, prezentirano otkriće rendgenskih zraka u veljači 1896. Autor dalje spominje seriju riječkih kliničara čije djelovanje pada u 19. st. a okarakterizirao ih je kao prave europske autoritete. Npr., Felice Giachich, rodnom iz Lovrana, autor je udžbenika pomorske medicine koji je doživio pet izdanja te je prihvaćen na cijelom teritoriju Austro-Ugarske pa i šire. Autor se nadalje osvrće na rad i doprinose Gjüre Cattija, Franje Kresnika, Antonija Grossicha, Ivana Dežmana, liječničke dinastije Holtzabeck. Uz liječničke zasluge spomenutih, piše i o njihovim političkim aktivnostima te zanimljivostima i aktivnostima iz privatnog života. Posebnu pozornost autor posvećuje opisima i djelatnostima vezanih uz borbe protiv ondašnjih zaraznih bolesti kao što su tzv. „škrljevska bolest“, tuberkuloza, ospice, kolera itd.

Poglavlje *Dvadeseto stoljeće i riječka medicina danas* autor je okarakterizirao kao stoljeće najradikalnijih političkih obrata u Rijeci, pa su u tom kontekstu i osobe zaslužne u medicini također bile i vrlo društveno aktivne. Na početku 20. st. Rijeka – kako upozorava autor – bogat je lučki grad razvijene industrije, aristokracije i plutokracije, pa posljedično tomu ne manjka ni velikih imena ni postignuća na

polju medicine. Stroge regule svjedoče o vrlo visokom stupnju javnozdravstvene svijesti. Autor opisuje riječke epidemije bubonske kuge i španjolske gripe te višestruke inicijative za izgradnju bolnica u Rijeci i prekoriječnom gradu u nastajanju i usponu Sušaku. Od poznatih osoba koje su obilježile tadašnje doba spominju se Lionello Lenaz, Antonijo Grossich i drugi čiji su životi prepuni medicinskih aktivnosti, ali i aktivnosti u nizu programskih udruga kao što su prvo društvo riječkih iredentista, Kazališno vijeće, Riječki planinarski klub, Književni kružok itd. Godinu 1912. autor naziva „godinom kupališta“, koja su ujedno potpomogla napretku i razvitku sporta. Tako su se na sušačkom kupalištu *Strauss* 1912. godine održavala plivačka natjecanja koja se smatraju pretečom osnutka kluba *Primorje*.

Nakon Prvoga svjetskog rata tadašnja je Rijeka podijeljena na tri političke frakcije. Institucije raspadnute Austro-Ugarske polako su se gasile, dok nove nisu „hvatale korijenje“ te je grad morao funkcionirati u razjedinjenim i nimalo jednostavnim uvjetima. Autor pokušava u tome svjetlu iznijeti pokušaje daljnjeg napretka medicine u tadašnjoj Rijeci te ljude koji su u tome sudjelovali i obnašali razne odgovorne funkcije, a napose zato što je pripala Kraljevini Italiji. Privremenom političkom stabilizacijom 1926. riječka općina vladinim dekretom dobiva zgradu bivše vojne bolnice, a Gradska bolnica Sv. Duha 1929. postaje pravnom osobom. Opisan je daljnji razvoj bolničkoga kompleksa te njegov administrativni razvoj. Autor komentira kako su razvoj riječke bolnice i okolnosti njezina premještanja nakon rata bili osporavani i kritizirani, ali da se on ne može oteti dojmu da se radilo o velikom kvalitativnom koraku naprijed u povijesti riječke medicine. Nadalje, možemo naići na podatke o ondašnjem riječkom liječničkom kadru: kako na podatke iz profesionalnog i privatnog života pripadnika toga kadra tako i na one koji se odnose na njihov ideološki i politički angažman.

Grad Sušak bio je pak dio Kraljevine SHS. *Nettunskim konvencijama* Sušačani ma je zajamčeno korištenje medicinskih ustanova i na zapadnoj, talijanskoj strani Rječine, međutim Sušak je težio k osamostaljenju po tom pitanju. Tako je upravo 1924. godine otvorena bolnica u dograđenom otkupljenom posjedu Sabatinija na gornjem dijelu Krimeje te Dom narodnog zdravlja. Zbog nedovoljnog kapaciteta postojeće bolnice, Sušačani dobivaju 1934. novu *Banovinsku bolnicu*, najsuvremeniju u široj regiji, sve do otvaranja *Rebra* u Zagrebu 1942. godine. Nadalje, autor spominje i liječnike koji su obilježili medicinsku djelatnost u Sušaku.

Slijedi *Biografski intermezzo: Giovanni (Juan) Dalma (1895.-1977.)*, osnivač *Medicinskog fakulteta u Tucumánu (Argentina)*. Ovdje autor nastoji istaknuti znamenitog, po njemu povijesno zanemarenog, rodom Riječanina, psihijatra dinamičnog životopisa. Njegova je smrt 1977. godine ispraćena nekrolozima u Argentini, Kana-

di i Italiji. Njegovo ime nosi središnja aula Medicinskog fakulteta u Tucumánu u Argentini, kojeg je i osnivač. Zbog njegove trenutne zanemarenosti unutar historiografije autor komentira: „Povijest je nemilosrdna: najčešće se bavi tzv. općeprihvaćenim ‘veličinama’..., tvrdoglavo perpetuirajući imena i navodne prinose vrlo subjektivno selektiranog niza individua... ‘Umetanje’ novih elemenata u tu potku u pravilu nije lako, budući da neznanje ili hotimično ignoriranje, kao i uvijek, predstavlja ozbiljnu zapreku istini i postojanijoj valorizaciji.“

Poglavlje *Medicina u Rijeci poslije 1945.* započinje kratkim autorovim razmatranjem ‘duha vremena’ nakon završetka Drugoga svjetskog rata. Naime, uskoro je tadašnja Rijeka ušla u sastav Hrvatske u sklopu FNR Jugoslavije, te je s njezinim imenom i Sušak postao dio zajedničkoga grada na obje obale Rječine. Svoju rekonstrukciju povijesti medicine u Rijeci i najznamenitijih liječnika nakon rata provodi kroz opise i navode po medicinskim specijalnostima. Započinja s odjelom za razne bolesti riječke bolnice, zatim odjelima za psihijatriju i neurologiju te gineološko-porođajnim odjelom, uz koji veže ime jedne od najznačajnijih osoba riječke medicine 20. st. – Viktora Finderlea. U njegovo doba uveden je ‘Radium-odjel’ za liječenje bolesnica sa zloćudnim promjenama, a Finderle je izumio i vakuum-ekstraktor za dovršenje poroda. Nadalje govori se o povijesti internističkog odjela i o zavodu za zaštitu zdravlja. Paralelno se govori i o povijesti ginekološkog odjela u sušačkoj bolnici, katedri za ginekologiju i opstetriciju te o dermatovenerološkom odjelu na Sušaku i u sklopu riječke dermatovenerologije. Slijede sušački interni odjel i interna klinika u riječkoj bolnici. Autor posebno ističe karijeru Slobodana Marina opisujući je kao najpropulzivniju. Godine 1952. među prvima u Jugoslaviji uvodi bronhoskopiju. Slijedi opis povijesti nastanka Zavoda za patološku anatomiju, opisuje se razvoj anesteziologije, radiologije, Zavoda za radioterapiju i onkologiju, Zavoda za nuklearnu medicinu, povijesni tijek transplantacijske medicine, razvitak moderne kirurgije na Sušaku, oftalmologije, otorinolaringologije, Klinike za ortopediju u Lovranu, Katedre za rehabilitacijsku medicinu te specijalne bolnice u Opatiji poznate kao *Thalassotherapie*, Zavoda za kliničku farmakologiju. Godine 1984. oformljen je Klinički bolnički centar Rijeka, institucija koja je objedinila kliničke bolnice na nekadašnjem Sušaku i Rijeci te Dječju bolnicu Kantrida, također u Rijeci, Ortopedsku bolnicu u Kraljevici te Bolnicu za plućne bolesti u Ičićima. Kasnije dolazi do naknadne reorganizacije i to je doba velikih investicija u riječkoj medicini. Povijest medicine u Rijeci završava nastajanjem privatnih ordinacija te otvaranjem Zavoda za nefrologiju i dijalizu 2009. godine.

Poglavlje *Medicinskofakultetske teme* sastoji se od priloga: *Povijest zgrade Medicinskog fakulteta u Rijeci: ostavština braće Branchetta, Uloga Andrije Štampara pri osnivanju*

Medicinskog fakulteta u Rijeci, Medicinski fakultet. Knjiga se sastoji od još tri dodatka: *Skica za povijest riječke dentalne medicine, Skica za povijest riječkog ljekarništva te Opatija – poligon medicinskih i zdravstvenoturističkih ideja i prakse u susjedstvu Rijeke*.

Posljednje poglavlje čini *Pogovor: Rijeka, medicina i svijet*, u kojem autor razmatra znanstvene dosege riječkoga Medicinskog fakulteta. Uz to, ukratko se osvrće na liječnike koji se bave politikom, ali i kulturom te sportom, pa zaključuje rečenicom koja bi se mogla opisati i kao *modus vivendi* čitave knjige: „Krug riječkih liječnika zahvaljujući svojim prošlim, sadašnjim i budućim članovima, urasta duboko u svoj grad i svoju domovinu, pružajući im daleko više od onoga što najoptimističniji od njega očekuju a najpozvaniji traže.“

Knjiga završava popisom korištene literature, *Sažetkom, Summaryjem, Kazalom osobnih imena* te kratkim životopisom samoga autora.

Sam tekst knjige čini zapravo kronologija povijesti medicinske struke na riječkome području te kao takav može biti i dobar priručnik interesentima za tu temu. Knjiga je odlično znanstveno potkrijepljena te sadrži čak 1.191 bilješku na 236 stranica. Utemeljena je uglavnom na autorovim istraživanjima u Državnom arhivu u Rijeci, iščitavanju monografija i periodike. Autor donosi i posve nov materijal koji je istražio u Povijesnom arhivu – muzeju Društva za riječke studije u Rimu. Uvrstio je brojna sjećanja i podatke iz porodičnih pismohrana. Sve to navodi na veliku pouzdanost sadržaja teksta namijenjenog ponajprije znanosti i struci. Međutim, s obzirom na uklopljenost teksta u povijesni sadržaj grada Rijeke, ova će knjiga dr. sc. Amira Muzura, ako se izuzmu fakti vezani uz medicinsku struku, biti interesantna i široj javnosti. Na taj način dobio se još jedan, nešto drugačiji, pogled na povijest grada Rijeke i ljude koji su bili njezinim sudionicima. Knjiga je značajna jer dobro dokumentira povijest jedne struke koja je kroz svoje predstavnike bitno unapređivala život grada, ponekad čak i do europskih i svjetskih razmjera, što autor neprestano ističe.

Hana Lencović